

Avrupa Birliği tarafından
eş-finance edilmektedir

HAYAT SENDE DERNEĞİ

Gençlerin Deneyimlerinden Öğrenmek:

Koruma Altında Yetişen Gençlerin
Kesişimsel İhtiyaçları Raporu

Ankara, 2025

(Okumak istediğiniz başlığa tıklayabilirsiniz.)

Hayat Sende Derneği.....	1
Tanımlar.....	2
Kısaltmalar.....	2
1. Giriş.....	3
2. Araştırmanın Amacı.....	3
3. Yöntem ve Zaman.....	4
4. Sonuç ve Öneriler.....	10
5. Sonsöz.....	13
5.1. Amaç, Öneri ve Sorumluluk Tablosu.....	13

“Bu rapor Avrupa Birliği’nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütülen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen Devlet Bakımındaki Çocukların Kesişimsel Kırılabilirlikleri çalışması kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği’ne aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF’in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.”

Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (Hayat Sende Derneği), 2007 yılında devlet koruması altında yetişen bir grup idealist genç tarafından kurulmuştur. Devlet korumasında yetişen çocuk ve gençlerin temel yaşam becerilerini kazanmış şekilde, ayrımcılığa uğramadan hayata atılması için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Derneğin Yönetim Kurulu Eski Başkanı Tuğçe Ekin 2022 Türkiye Farkındalık Ödüllerinde Eşitsizliklerin Azaltılması Kategorisinde 1. seçilmiştir.

Hayat Sende Derneği, Bilgi Genç Sosyal Girişimci Ödülü'nü almış, Ulusal Gençlik Parlamentosu tarafından 2014 yılında Yılın Sivil Toplum Örgütü seçilmiş, Asia21 Girişimi tarafından 2016 yılında Asya'nın en etkili 24 örgütünden biri olarak desteklenmeye değer bulunmuş, 2021'de Türkiye'nin en iyi 3. sosyal hizmet kurumu seçilmiştir.

2007 yılından itibaren Ankara'da bulunan merkezden yürütülen çalışmalar ile 55.000 kişiye sunum yapılmıştır. 29 ulusal proje tamamlanmış, 6500 gence eğitimler sağlanmıştır. Halen devam eden projelerin yanı sıra koruma altındaki gençlere burs desteği sağlamaktadır.

Çalışmalarımız

- Burs, Mentorluk ve Koçluk Programları aracılığıyla bakım altındaki gençlerin güçlendirilmesi
- Türkiye'deki çocuk bakım sisteminin Alternatif Bakım Veritabanı aracılığıyla izlenmesi (<https://alternatifbakim.org>)
- Bakımdan Ayrılan Gençlerin Koruma Sonrası Topluma Geçiş Rehberi ile Güçlendirilmesi Rehberi ve Video Serisi
- Aile Temelli Bakım Modellerinin Güçlendirilmesi ve Doğru Sözlük aracılığıyla toplumun bilinçlendirilmesi
- Danışma Hattı aracılığıyla bakım altındaki çocuklara, bakımdan ayrılanlara, koruyucu ailelere ve evlat edinen ebeveynlere danışmanlık ve hizmet sağlanması.

Rapor Hakkında

Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütülen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında 2025 yılında desteklenen "Devlet Bakımındaki Çocukların Kesişimsel Kırılganlıkları Projesi" kapsamında, koruma altında yetiştirme deneyimi olan 154 genç ile karma model bir saha araştırması gerçekleştirilmiş ve iki kapsamlı rapor hazırlanmıştır:

- Kendi Yıldızını Bulmak: Devlet Koruması Altında Yetişen Gençlerin İyilik Hali: Deneyimler, İhtiyaçlar ve Öneriler
- Gençlerin Deneyimlerinden Öğrenmek: Koruma Altında Yetişen Gençlerin Kesişimsel İhtiyaçları Raporu

Tanımlar

Çocuk: Henüz 18 yaşını doldurmamış tüm bireyleri ifade etmektedir.

Çocuk Evleri: 0-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı ev tipi birimlerdir.

Çocuk Evleri Sitesi: 0-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı, bir arada bulunan ev tipi birimlerin bulunduğu kuruluşlardır.

Çocuk Gelişim Uzmanı: Üniversitelerin çocuk gelişimi bölümlerinden mezun olan meslek elemanıdır.

Çocuk Koruma Sistemi: Çocuklara yönelik şiddeti, istismarı, ihmali ve sömürüyü önlemek ve bunlara müdahale etmek için bir araya getirilmiş resmi veya gayri resmi yapılar, hizmetler ve kapasiteleri kapsamaktadır.

Kesişimsel (Intersectional) Yaklaşım: Bireylerin yaşadığı eşitsizlik ve ayrımcılıkların tek bir kimlik üzerinden değil; cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken, göçmenlik durumu ve sosyo-ekonomik konum gibi birden fazla etkenin kesişimiyle oluştuğunu kabul eder. Bu yaklaşım, politika ve müdahalelerin bu kesişimleri birlikte ele almasını ve tekil çözümler yerine kapsayıcı, adil çözümler üretmesini hedefler.

Koruma Altına Yetişen Çocuk: 5395 sayılı kanun kapsamında hakkında bakım tedbiri bulunan, bakımı ve korunması devlet denetiminde kurum veya aile temelli bakım modellerinde gerçekleştirilen çocuktur.

Korumadan Ayrılmış Birey: Çocuğun bakım ve koruma altına alınmasına neden olan şartların ortadan kalkması veya çocuğun reşit olması durumlarında bakım ve korunmanın yasal olarak sona ererek korunma kararının mahkemece kaldırılması sonucunda devlet korumasından çıkan bireylerdir.

Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilme ya da suça sürüklenme durumu/riski bulunan çocuğu ifade etmektedir.

Koruyucu Aile: Çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaşan kişi ya da ailedir.

Kurum Kuruluş Bakımı: Çocukların bakımının toplu olarak, büyük ya da küçük yapılarda bakım personeli aracılığıyla gerçekleştirildiği bakım türüdür.

Psikolog: Üniversitelerin psikoloji bölümlerinden mezun olan meslek elemanıdır.

Sosyal Hizmet Uzmanı/ Sosyal Çalışmacı: Üniversitelerin 4 yıllık sosyal hizmet bölümlerinden mezun olan meslek elemanıdır.

Kısaltmalar

Kısaltma	Açılımı
AB	Avrupa Birliği
ACAR	Accountability for Children Advocacy for Rights
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
Denetim Birimleri	ASHB Denetim Birimleri
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
KYK	Kredi Yurtlar Kurumu
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
İl Müdürlükleri	ASHB İl Müdürlükleri
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
SED	Sosyal Ekonomik Destek
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STK'lar	Sivil Toplum Kuruluşları
UNICEF	United Nations Children's Fund
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı

1. Giriş

Koruma altında yetişen çocuklar; biyolojik aileleri tarafından güvenli, sürdürülebilir ve destekleyici bir bakım ortamı sağlanamayan, bu nedenle devletin sosyal hizmet sistemleri tarafından kurum bakıma, koruyucu aile yanına veya diğer alternatif bakım modellerine yerleştirilen çocuk ve gençleri ifade eder. Bu gençlerin yaşam deneyimlerini anlamak ve ihtiyaçlarını doğru biçimde değerlendirmek, yalnızca bakım modeli üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal yapı içinde taşıdıkları çoklu kimliklerin ve kesişen dezavantajların farkında olmayı gerektirir. Bu noktada kesişimsel (intersectional) yaklaşım; bireyin tek bir kimlik özelliği üzerinden tanımlanamayacağını, aksine cinsiyet, sınıfsal konum, göçmenlik durumu, engellilik, etnik kimlik, cinsel yönelim gibi birbirini etkileyen sosyal kimliklerin kesişiminde şekillenen eşitsizlik ve deneyimlerin anlaşılmasına odaklanır. Dolayısıyla koruma altında yetişen gençlerin iyilik halini (well-being) değerlendirmek de yalnızca fiziksel bakımlarının sağlanmasıyla sınırlı olmayıp; psikolojik dayanıklılık, duygusal güvenlik, sosyal katılım, aidiyet duygusu, geleceğe dair umut ve özerklik gibi boyutları kapsayan, bireyin kendini hem bireysel hem toplumsal düzeyde güvende, desteklenmiş, görülmüş ve güçlenmiş hissettiği bütüncül bir yaşam kalitesini içerir. Bu rapor, tam da bu nedenle, koruma altında yetişen gençlerin deneyimlerinden öğrenmeyi merkeze alarak onların kesişimsel ihtiyaçlarını anlamaya ve görünür kılmaya odaklanmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Türkiye’de devlet koruması altında yetiştirme deneyimi olan gençlerin yaşam deneyimlerini, karşılaştıkları kesişimsel kırılگانlıkları ve bu kırılگانlıkların çocuk koruma sistemleriyle etkileşimini anlamayı ayrıca gençlerin baş etme kapasitelerini destekleyen etmenleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Amaç, gençlerin ihtiyaçlarına dayalı politika ve uygulama önerileri geliştirmektir.

3. Yöntem ve Zaman

Yöntem: Nicel ve Nitel araştırma

Görüşme sayısı: **Anket:** 100 katılımcı; **Doğrulama Çalıştayı:** 36 katılımcı

Veri toplama aracı: Anket ve Yarı yapılandırılmış grup çalışmaları

“Koruma Altındaki Gençlerin Deneyimleri ve Kesişimsel Hassasiyetleri” isimli anket çalışmasında koruma deneyimi olan 100 kişiye ulaşılmıştır. Doğrulama çalıştaya ise 18-25 yaş arasında koruma deneyimi olan 36 genç katılım sağlamıştır. Toplamda bu çalışma kapsamında koruma deneyimi olan 136 katılımcıya ulaşılmıştır.

Katılımcılara erişmek için Hayat Sende Derneği’nin mail ve whatsapp gruplarında duyuru paylaşılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bulguların cinsiyet, bakım modeli, engellilik veya etnik kimlik gibi kesişimsel faktörlere göre farklılaşabileceği değerlendirilmekle birlikte; mevcut örneklem bu farklılıkları derinlemesine analiz etmeye elverişli değildir.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu değişkenlere göre ayrıştırılmış analizlerin yapılması, koruma sisteminin farklı ihtiyaç gruplarına yönelik politika geliştirme kapasitesini güçlendirecektir.

Anket Çıktıları

Katılımcıların demografik bilgileri

Katılımcıların %92’sinin 18–30 yaş aralığında olduğu; %8’inin ise 30 yaş üstü olduğu görülmektedir. Ankete katılan kişilerin yaş aralıkları 18 ile 49 arasında değişmektedir.

Katılımcıların %72’si kadın, %28’i erkeklerden oluşmaktadır.

Katılımcıların neredeyse tamamı (%99) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. %1 oranında Suriyeli (geçici koruma altında) katılım vardır.

Katılımcıların %96’sı herhangi bir engel durumuna sahip değilken, %4’ü engelli olduğunu belirtmiştir.

“Aşağıdaki tanılardan herhangi bir veya birkaçına sahipseniz lütfen işaretleyiniz.” ifadesine verilen yanıtlar ise şu şekildedir:

Tanılar	Sayı	Genel katılımcı içinde yüzdesi
Görme engeli	0	0
İşitme engeli	0	0

Bedensel engel	0	0
Zihinsel yetersizlik	0	0
Özel öğrenme güçlüğü (disleksi, diskalkuli vb.)	2	%2
Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)	0	0
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)	5	%5
Ruh sağlığı ile ilgili tanı (anksiyete, depresyon vb.)	10	%10
Kronik hastalık (şeker, epilepsi, astım, kalp rahatsızlığı vb.)	5	%5
Konuşma ve dil bozuklukları	1	%1
Tanı almadım ama destek ihtiyacım olduğunu düşünüyorum	5	%5
Diğer	Talasemi 1 Alerji 1 Skolyoz 1	% 3

Tabloya göre katılımcıların %10'u ruh sağlığı ile ilgili bir tanı aldığını, %5'i ise tanı almadığını ancak destek ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %5'i DEHB tanısı olduğunu, %5'i kronik bir hastalığa sahip olduğunu, %3'ü tabloda sıralanmayan diğer tanılara sahip olduğunu, %2'si özel öğrenme güçlüğüne sahip olduğunu ve %1'i ise konuşma ve dil bozukluklarına sahip olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Çocuk Evleri ve Çocuk Evleri Sitesi'nde bakım aldıklarını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı birden fazla model deneyimlediğini belirtmiştir. Katılımcıların %15'i koruyucu ailelik modelinden yararlanırken daha düşük oranlarda katılımcılar evlat edinme, SED, yetiştirme yurdu modellerinden yararlandıklarını da belirtmiştir.

Katılımcıların koruma altına alınma yaşları da değişmekle birlikte koruma altına alınma yaşları 2 haftalık ile 18 yaş arasında değişmektedir. Katılımcıların %44'ü 0-10 yaş arasında, %42'si 11-15 yaş arasında, %14'ü ise 15-18 yaş arasında koruma altına alındığını belirtmiştir.

Katılımcıların %53'ü halen devlet koruması altında bulunduğunu (yükseköğretime devam eden gençlerin koruma kararı 25 yaşına kadar uzatılır), %21'i 18 yaşında korumadan ayrıldığını, %19'u 19-24 yaş aralığında korumadan ayrıldığını, %5'i 18 yaşından önce korumadan ayrıldığını %1'i koruma altındayken kaçarak ayrıldığını ve %1'i kaç yaşında ayrıldığını bilmediğini belirtmiştir.

Katılımcıların %39'u kardeşleri ile koruma altına alındıklarını ancak farklı kurumlarda/ailelerde kaldıklarını, %28'i kardeşleri ile koruma altına alındıklarını aynı kurumda/ailede kaldıklarını belirtmiştir.

Katılımcılara kendilerini bir grupla özdeşleştirip özdeşleştirmedikleri sorulmuş %2'si Zaza olduğunu, %1'i Roman olduğunu ve %1'i ise bir azınlık grubuna dahil olduğunu belirtmiştir. “Bu kimliğim sebebiyle koruma altında bulunduğum süreçte özelleşen ihtiyaçlarım oldu” ifadesine bir grupla özdeşleştirdiğini belirten katılımcılardan ikisi katılmıyorum, biri kararsızım ve biri ise kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir.

Katılımcılardan %53'ü koruma altındayken düzenli okula gittiğini, kurumdan/koruyucu aileden destek gördüğünü belirtmiş, %26'sı zorluklar yaşadığını ama devam ettiğini belirtmiş, %8'i sık sık okul değiştirdiğini, %8'i eğitimine ara vermek zorunda kaldığını, %2'si koruma altına alındıktan sonra hiç okula gitmediğini, %3'ü ise açıköğretimden devam ettiğini belirtmiştir.

Koruma altındayken düzenli okula gittiğini belirtenlerin yaklaşık %4'ü lise mezunu, %96'sı ise üniversite öğrencisi ya da lisans mezunudur.

Katılımcılara zor zamanlarda kimden/kimlerden destek aldığı sorulmuş ve katılımcıların bazıları birden çok seçeneği işaretlemiştir.

Anne	7
Baba	9
Kardeş	33
Akraba	2
Arkadaş	52
Öğretmen	14
Kurum personeli	31
Sağlık personeli	5
Eş	2
Derneklerden	2
Devlet kurumu	1
Hiç kimseden	6

Buna göre katılımcıların en çok destek aldığını belirttiği kişi “arkadaş” olmuştur, bunun devamında “kardeş” ve “kurum personeli”nden destek aldıklarını belirtmiştir. Bu kişilerden sonra en çok “öğretmen”den destek aldıklarını belirtmişlerdir. Anne veya babadan destek aldığını belirtme oranı ise yüksek değildir. Bununla birlikte diğer seçeneğinde 2 katılımcı derneklerden destek aldığını belirtmiştir.

Koruma altından ayrılmış olanlara korumadan ayrıldıktan sonra Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ilgili kurum/kuruluşları tarafından sizinle iletişime geçildi mi sorusu sorulmuş, %31'i iletişime geçilmesini istediğini ama iletişime geçilmediğini, %27'si iletişime geçildiğini ama düzensiz olduğunu, %16'sı iletişime geçilmesini kendisinin istemediğini, %14'ü düzenli iletişime geçildiğini ise %12'si ise hatırlamadığını belirtmiştir.

Koruma altından ayrılmış olanlara korumadan ayrılanlara sağlanan hangi desteklerden yararlandığı sorulmuştur.

Destek	Sayı	Yanıtlar içindeki oranı
Sosyal Ekonomik Destek (SED)	24	%33
Rehberlik hizmeti	8	%11
Psikolojik destek	2	%3
Barınma desteği (yurt, geçici ev vb.)	8	%11
İstihdam rehberliği / iş bulma desteği	5	%7
Kamu kurumu yerleştirme rehberliği	10	%14
Özel sektörde prim teşvikiyle işe yerleşme	2	%3
Hiçbirinden yararlanmadım	13	%18

Buna göre katılımcılar en çok SED'ten yararlandıklarını, daha sonra kamu kurumu yerleştirme rehberliği, rehberlik hizmeti ve barınma desteğinden yararlandığını belirtmiştir. Hiçbirinden yararlanmadım diyenlerin yanıtlar içindeki oranı ise %18'dir.

Katılımcıların %52'si koruma altındayken psikolojik destek almadığını, %23'ü düzenli olarak psikolojik destek aldığını, %21'i aldığını ama yetersiz bulduğunu, %4'ü ise hatırlamadığını belirtmiştir.

Katılımcıların %60'ı koruma altındayken psikiyatrik destek almadığını, %20'si aldığını ama yetersiz bulduğunu, %16'sı düzenli olarak psikolojik destek aldığını, %4'ü ise hatırlamadığını belirtmiştir.

Katılımcıların %63'ü koruma altındayken psikiyatrik ilaç kullanmadığını, %30'u düzenli olarak psikiyatrik ilaç kullandığını ve %7'si hatırlamadığını belirtmiştir.

Hayata dair inançlarım zor zamanlarda bana güç verir (Ort. 3.65)

Katılımcıların %62'si (Katılıyorum/Kesinlikle Katılıyorum) bu ifadeye olumlu yanıt vermiştir. İnanç, zor dönemlerde önemli bir psikolojik kaynak olarak öne çıkmaktadır.

Kaderin bana yardımcı olacağına inanırım (Ort. 3.22)

Katılımcıların %34'ü olumlu yanıt verirken, %39'u kararsız kalmıştır. Kader inancı, gençler arasında daha sınırlı bir baş etme kaynağı olarak görülmektedir.

Hayatın bir anlamı olduğunu düşünürüm (Ort. 3.74)

Katılımcıların %62'si olumlu yanıt vermiştir. Bu bulgu, gençlerin çoğunun yaşamı anlamlı bulunduğunu göstermektedir.

Maneviyat bana zor zamanlarda güç verir (Ort. 3.55)

%57'si olumlu yanıt verirken, yalnızca %18'i olumsuz yanıtlamıştır. Maneviyat, gençlerin psikolojik dayanıklılığında belirgin bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Kendimi kötü hissettiğimde duygularımı ifade ederim (Ort. 3.37)

Katılımcıların %53'ü duygularını ifade ettiğini belirtmiştir. Ancak %22'si bu konuda olumsuz yanıt vererek, gençler arasında duygusal dışavurumda farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur.

Zor zamanlarda mantıklı düşünmeye çalışırım (Ort. 3.84)

Katılımcıların %66'sı olumlu yanıt vermiştir. Bu sonuç, gençlerin bilişsel baş etme yöntemlerini güçlü bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Zor zamanlarda nefes egzersizleri yaparım (Ort. 2.67)

Katılımcıların yalnızca %22'si olumlu yanıt vermiştir. Nefes egzersizleri gençler arasında yaygın olmayan bir baş etme stratejisidir.

Zor zamanlarda fiziksel aktivitelerle (spor vb.) uğraşırım (Ort. 2.97)

Katılımcıların %28'i olumlu yanıt verirken, %38'i olumsuz yanıtlamıştır. Fiziksel aktiviteler, gençler arasında sınırlı düzeyde kullanılan bir baş etme yöntemidir.

Doğrulama Çalıştayı Çıktıları

15-18 Ağustos 2025 tarihleri arasında düzenlenen Doğrulama Çalıştayı'nda anketten elde edilen sonuçlar tartışılmış ve aşağıdaki ek sorularla katılımcı 36 gencin görüşleri grup çalışmaları ile alınmıştır.

Grup çalışması sorular:

1. Koruma altında olma deneyimi dışında kendinizi ait hissettiğiniz bir grup/kimlik var mı? Varsa bu kimlik/grup için koruma altında olma deneyimi nasıl farklılaşıyor?
2. Koruma altında yetişen çocuk ve gençlere sunulan hangi hizmetler uygulamalar özel ihtiyacı olan diğer grupları sizce kapsamıyor? (eğitim, erişilebilir mekanlar, bireysel ilgi, dil farklılığı vb.)
3. Sizin dahil olmadığınız ama ihtiyaçlarının karşılanmadığı ve görülmediğini düşündüğünüz gruplar hangileri ve ihtiyaçları neler?
4. Sizce koruma deneyiminizde hangi etmenler sizi güçlendirdi? Sahip olduğunuz destekler, imkanlar, koruma sisteminde sunulan bir şey?

Doğrulama Çalıştay'ında gençlerin paylaşımları şu şekilde özetlenebilir:

Katılımcı gençler koruma ve bakım altındaki özel gereksinimi olan çocuklar arasında epilepsi, otizm sendromu, öğrenme geriliği, konuşma güçlüğü tanısı olan çocukların olduğunu belirtmiştir. Engelli çocukların rahat yaşayabileceği özel bakım alanlarının olmadığı ayrıca bazı çocuk evlerinde engelli rampası, asansör ve sarı çizgi olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca özel eğitim öğretmeni ve çocuk gelişim uzmanına duyulan ihtiyaç da belirtilmiştir.

Özel gereksinimi olan ve davranış problemleri olan çocukların rehabilite edilmesinden ziyade ötekileştirdiği, etkinliklerden dışarıda tutulduğu ifade edilmiştir. Herhangi bir sebeple davranış problemleri olan çocukların ihtisaslaştırılmış çocuk evlerine ya da kaldıkları çocuk bakım kuruluşundan başka bir bakım kuruluşuna gönderilmesinin çocuklar tarafından bir cezalandırılma olarak görüldüğü belirtilmiştir.

Katılımcı gençler kız ve oğlan çocuklarına yönelik uygulamalarda eşitsizlik olduğunu, evlerde teknolojiye (telefon gibi) verilen izin, kılık kıyafet, eve giriş çıkış saatleri gibi izinlerin oğlan çocuklarında daha rahat ama kız çocuklarında daha çok karışıldığını, eşit davranılmadığını belirterek, toplumda devlet koruması altında olup hem de kadın olunca daha zayıf görüldüğünü belirtmiştir. Özellikle koruma deneyimi olan kadınların, iş hayatına atıldıktan sonra çevrelerince 'tek başına ya da kimsesiz' olarak algılandığı aktarılmıştır.

İlk kabul birimlerinde güvenlik nedeniyle çoğu yerin kapalı kilitli olması durumunun yangın deprem gibi bir afet durumunda riskli olacağı belirtilmiştir. Ayrıca ilk kabul birimlerinde çocuklar ilk geldiğinde yapılan üst aramasında mahremiyete dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Koruma ve bakım altında yetişen çocuk ve gençlerin sahip olduğu haklar konusunda yetkili personelin yeterli düzeyde bilgi sahip olmadığı ve çözümcül yaklaşım sergilemediği belirtilmiştir.

Bakanlık bünyesinde kalite ve standardı takip eden ilgili birimlerin daha etkili çalışmalar gerçekleştirmesi gerektiği belirtilmiştir. Kurumlarda sunulan yemek, kıyafet gibi imkanlardan sunulan psikolojik destek, bakım, sosyal hizmet uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede kalitenin ve standardın sağlanmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Kurumlarda bulunan çocukların bağımlılıkları ile ilgili takibin ve müdahalenin yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir.

Kurumlarda çocukların yeme hassasiyetlerinin ve sağlıklı beslenme konusunda sağlık problemlerinin yeterli düzeyde üzerine düşülmediği belirtilmiştir.

Doğrulama Çalıştay'ında ayrıca gençlerden çocuk koruma sisteminde yetersiz olduğunu düşündükleri alanlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmesi de istenmiştir. Anket sonuçları ve Doğrulama Çalıştay'ında gelen görüşlere göre koruma altında yetişen çocuk ve gençlerin kesişimsel ihtiyaçlarına karşılık vermek üzere aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Çalıştayda ayrıca çocuk koruma sisteminde kendilerini güçlendiren nelerin olduğu sorulmuştur.

Arkadaşlar ve kurumlardaki hocalar güçlendiren sosyal destek mekanizmaları olarak sıralanmıştır. Eğitime devamın teşvik edilmesi, kurs/etüt desteği verilmesi, bursluluk sınavlarında öncelik verilmesi, koruma kararının üniversite eğitiminde devam etmesi, harçlık, kırtasiye ve giyim gibi ayni-nakdi desteklerin olması, KYK'lerde ücretsiz barınma hakkının sunulması, Erasmus tercihlerinde ek puan verilmesi, sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim desteği, memurluk hakkının verilmesi, ehliyet kursu desteği güçlendirici uygulamalar arasında sıralanmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, Türkiye’de devlet koruması altında yetiştirme deneyimi olan gençlerin yaşam süreçlerini, karşılaştıkları kesişimsel kırılanlıkları ve bu kırılanlıkların çocuk koruma sistemiyle etkileşimini anlamayı; ayrıca gençlerin baş etme kapasitelerini destekleyen etmenleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular genellenebilir olmamakla birlikte gençlerin ihtiyaçlarına dayalı politika ve uygulama önerilerinin geliştirilmesine temel oluşturmaktadır.

Araştırma, nicel ve nitel yöntemleri birlikte kullanarak gerçekleştirilmiş, 100 katılımcı ile anket ve Doğrulama Çalıştayı (36 katılımcı) yapılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%92) 18–30 yaş aralığında olup, %72’si kadın, %28’i erkek, neredeyse tamamı (%99) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Engelli katılımcı oranı %4’tür. Tanılar arasında ruh sağlığı ile ilgili tanı (%10), DEHB (%5), kronik hastalık (%5) ve özel öğrenme güçlüğü (%2) öne çıkmaktadır.

Katılımcıların çoğu Çocuk Evleri ve Çocuk Evleri Sitesi’nde bakım almış, %15’i koruyucu aile modelini deneyimlemiştir. Koruma altına alınma yaşları 2 haftalık ile 18 yaş arasında değişmekte, %44’ü 0–10 yaş, %42’si 11–15 yaş, %14’ü ise 15–18 yaş arasında koruma altına alınmıştır. Katılımcıların %53’ü halen devlet koruması altındadır. Kardeşlerle aynı kurumda kalan gençler %28 iken, farklı kurumlarda kalanlar %39’dur.

Eğitim deneyimleri değişkenlik göstermektedir; %53’ü düzenli olarak okula gitmiş ve destek almış, %26’sı zorluklara rağmen devam etmiş, %8’i sık sık okul değiştirmiş ve %8’i eğitime ara vermek zorunda kalmıştır. Koruma altındayken düzenli okula devam edenlerin çoğunluğu (%96) üniversite öğrencisi veya mezunudur.

Gençlerin destek ağları incelendiğinde, en çok “arkadaş” (%52), ardından “kardeş” (%33) ve “kurum personeli” (%31) yanıtları öne çıkmaktadır. Anne veya babadan destek alındığını belirtenlerin oranı görece düşüktür. Koruma altından ayrılan gençler için devlet kurumlarıyla iletişim düzensiz olup, %31’i iletişime geçilmesini istemesine rağmen bu gerçekleşmemiştir. Sağlanan destekler arasında Sosyal Ekonomik Destek (SED) %33 ile en yüksek, bunu kamu kurumu yerleştirme rehberliği (%14), rehberlik hizmeti (%11) ve barınma desteği (%11) takip etmektedir. Ancak %18’i herhangi bir destekten yararlanamadığını belirtmiştir.

Psikolojik destek ve baş etme yöntemleri konusunda ise, gençlerin %52’si psikolojik destek almadığını belirtmiş, %23’ü düzenli olarak destek alırken %21’i aldığını yetersiz bulmuştur. Psikiyatrik destek ve ilaç kullanımı da sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir. Buna karşın, gençler bilişsel baş etme stratejilerini güçlü şekilde kullanmakta (%66 mantıklı düşünmeye çalışma) ve hayata dair inançlar (%62) ile manevi değerler (%57) zor zamanlarda destek sağlamaktadır. Fiziksel aktiviteler (%28) ve nefes egzersizleri (%22) daha az kullanılan baş etme yöntemleri olarak öne çıkmaktadır.

Bu bulgular ışığında gençlerin deneyimlerini güçlendirmek ve sistemin kapsayıcılığını artırmak için gençlerle birlikte aşağıdaki somut çözüm önerileri geliştirilmiştir:

Bilgiye ve desteklere erişim: Tüm gençlerin sahip olduğu haklara ve mevcut desteklere kolayca ulaşabileceği bir dijital platform oluşturulmalıdır. Bu platform, harçlık takibi, burs ve eğitim materyali talepleri, ehliyet ve mesleki destek başvuruları gibi süreçleri içermeli ve ilgili tüm başvuruların takip edilebilmesine imkân sağlamalıdır.

Kurumsal standart ve denetim: Kurumlar ve koruyucu ailelerde uygulamalar şehirler ve kurumlar arasında farklılık gösterdiği gençler tarafından belirtilmiştir. Tüm illerde tek tip denetim mekanizmaları uygulanmalı, denetim süreçlerinde çocukların görüşü öncelikli olarak alınmalı ve denetimi yapan birimlerin düzenli eğitim alması sağlanmalıdır. İlk kabul birimlerinde ve çocuk bakım kuruluşlarında çocukların olayları tekrar tekrar anlatmasının önüne geçilmeli, travma duyarlı yaklaşım ilkeleri uygulanmalıdır.

Personel kapasitesi ve eğitim: Bakım personelleri çocuk gelişimi gibi alanlarından mezun olmalı ve işe alım süreci kalite odaklı mülakatlarla desteklenmelidir. Personel alımlarında uygun kişilik testleri ve psikolojik testler yapılmalıdır. Kurum personellerinin ikincil travma yaşantılarına ve tükenmişlik yaşamalarına yönelik önleyici destek sistemleri oluşturulmalıdır. Grup sorumluları ve sosyal servis personeli sosyal hizmet uzmanları ve psikologlardan oluşmalı, özel ihtiyaç sahibi çocukların olduğu kuruluşlarda özel eğitim öğretmenleri de görevlendirilmelidir. Mevcut personel için düzenli farkındalık eğitimleri, özel gereksinimli, yabancı uyruklu ve farklı kimlik gruplarına karşı kapsayıcı davranış geliştirme programları yürütülmelidir. Ayrıca personelin psikolojik sağlık durumlarının düzenli olarak izlenmesi ve desteklenmesi sağlanmalıdır.

Personelin meslek ve görevlerine uygun şekilde çocuk hakları, insan hakları, çocuklarla iletişim, sağlıklı davranış geliştirme gibi konularda konunun uzmanları tarafından sistemli eğitimler almaları sağlanmalı, liyakat, yetkinlik gibi ölçütlerin geçerli olacağı personel politikası ASHB tarafından oluşturulmalıdır.

Kapsayıcı ve erişilebilir ortam: Engelli çocuk ve gençler için fiziksel erişim düzenlemeleri yapılmalı; etkinlikler, oyunlar ve sosyal programlar erişilebilir ve kapsayıcı şekilde tasarlanmalıdır. Yabancı uyruklu çocuk ve gençler için tercüman desteği ve kültürel uyum programları sağlanmalı, farklı kimliklerden gençler için güvenli alanlar oluşturulmalıdır. Bu sayede tüm çocuk ve gençler sosyal ve akademik etkinliklere eşit şekilde katılabilir.

Kurumlarda işaret dili tercümanlarının görevlendirilmesi ve/veya kurum personellerinin işaret dili öğrenmesi önerilmektedir.

Psikososyal destek ve güvenli alan: Gençlerin duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak psikolojik destek mekanizmaları güçlendirilmelidir. Özellikle zorbalık, ayrımcılık ve cinsel istismar riskine karşı güvenli, şeffaf ve kolay erişilebilir başvuru süreçleri oluşturulmalıdır. Aynı zamanda çocuk ve gençlerin kişisel alanlarına saygı gösterilmesi ve telefon, kıyafet gibi bireysel haklarının korunması sağlanmalıdır.

Koruma altında bulunan çocukların kendilerini güvende hissetmedikleri ya da hak kaybına uğradıklarında erişebilecekleri başvuru sistemleri oluşturulmalı aynı zamanda kapsam ve içeriğine ilişkin, bilgilendirme seminerleri hem çocuklara hem kuruluş personeline düzenlenmeli, bu alanlarda uzman kişilerden destek alınmalıdır.

GSB'nin yürüttüğü online platform çalışmalarının (örneğin gsb.biz uygulaması) erişilebilirlik ve -koruma altında yetişen gençlerin ihtiyaç duyabileceği bilgileri içererek-kapsayıcılık ilkeleriyle güçlendirilmesi önerilmektedir. Uygulamanın geliştirilmesi sürecinde kullanıcı deneyimini artıracak kolaylaştırıcı unsurların (engelli gençler için erişilebilir tasarım, sade dil, koruma altındaki gençlere yönelik rehber içerikler, destek için yönlendirme linkleri vb.) sistematik olarak entegre edilmesi; platformun gençlerin haklara, desteklere ve programlara hızlı erişimini güvence altına alacak standartlarla işletilmesi önerilmektedir. Platformda Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) ve CİMER konusunda bilgilendirme ve yönlendirme linkleri eklenmelidir. KDK tarafından geliştirilmiş materyaller, broşürler vs platforma entegre edilebilir.

Koruma altındaki tüm gençlerin düzenli psikolojik destek almasını sağlayacak mekanizmalar kurulmalıdır. Psikolojik destek almayı engelleyen sebepler (erişim, farkındalık, kaynak yetersizliği) tespit edilerek çözüm üretilmelidir.

Nefes egzersizleri, fiziksel aktiviteler ve duygusal dışavurum gibi baş etme yöntemlerinin yaygınlaştırılması için kurumlarda ve gençlik merkezlerinde uygulamalı atölyeler düzenlenmelidir.

Zor dönemlerde hayata dair inanç ve manevi değerlerin gençler için önemli bir kaynak olduğu göz önüne alınarak, travma duyarlı ve anlam odaklı rehberlik programları geliştirilebilir.

Sosyal destek ve iletişim önerileri: Gençlerin en çok arkadaş ve kardeşlerden destek aldığı göz önüne alınarak, kurumlar aracılığıyla akran destek programları, grup terapileri ve sosyal beceri atölyeleri oluşturulmalıdır.

Yürütülen faaliyetlerin her birinde mümkün olduğunda gençler de aktif katılım sağlamalıdır. Faaliyetlerin planlanması, yürütülmesi, geliştirilmesi vb. gibi operasyonel süreçlerde gençlerin de rol alması psikolojik ve sosyal iyi oluşa katkı sağlayacaktır.

Anne-baba veya geniş aile ile iletişimi sınırlı olan gençler için, uygun durumlarda aile destek programları veya iletişim kolaylaştırıcı çözümler uygulanmalıdır. Biyolojik ailelerin ve koruyucu ailelerin güçlendirilmesi, eğitilmesi ve çocukların sosyal gelişiminde aktif rol almaları için programların geliştirilmesi önemlidir. Ailelere yönelik farkındalık eğitimleri, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

Koruma altından ayrılan gençlerin SED, rehberlik, barınma ve istihdam desteği gibi hizmetlere erişimi için takip mekanizmaları oluşturulmalı; iletişim isteği olan gençlerle sistematik olarak temasa geçilmelidir.

Korumadan ayrılan 18-30 yaş arası gençler için akran destek mekanizmaları oluşturulması önerilmektedir. Bu mekanizmalar, gençlerin birbirleriyle deneyim paylaşabileceği, sosyal destek alabileceği ve psikososyal güçlenmelerini destekleyecek alanlar olarak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri koordinasyonunda GSB Gençlik Merkezleri bünyesinde yapılandırılabilir.

GSB'nin Gençlik Merkezlerinde koruma altında yetişen gençlere yönelik rutin akran buluşmaları planlaması önerilmektedir.

Eğitim ve bireysel yaşama geçiş desteği: Üniversite ve mesleki eğitim sürecine başlayan gençlere ders materyali, teknolojik araç-gereç (laptop, tablet, enstrüman vb.) sağlanmalı; YKS ve burs sınavları için eşit fırsatlar sunulmalıdır. Mezuniyet sonrası barınma ve sosyal destek imkânları, GSB gibi kurumlarla iş birliği içinde düzenlenmeli ve özellikle yüksek lisans veya mesleki gelişim süreçlerinde rehberlik sağlanmalıdır.

Koruma altındaki gençlerin eğitim geçmişleri ve özel ihtiyaçları dikkate alınarak kişiselleştirilmiş eğitim planları hazırlanmalıdır. Sık okul değiştiren veya ara veren gençler için esnek ders ve telafi programları sunulmalıdır. Ayrıca sık sık okul değiştiren, ara veren gençler için sistemli olarak sosyal hizmet uzmanları tarafından bireyle ve grup çalışması şeklinde görüşmeler ve sosyal incelemeler gerçekleştirilmeli, ara verme ya da devamsızlığın temel nedenleri açığa çıkarılarak önleyici çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Kurum ve koruyucu aile ile okullar arasında güçlü iletişim kanalları kurulmalı, öğrencilere rehberlik ve akademik danışmanlık sağlanmalıdır. Öğretmenler ve psikolojik danışmanlar, gençlerin öğrenme güçlüklerini ve duygusal ihtiyaçlarını düzenli olarak takip etmelidir.

Yükseköğrenim ve mesleki eğitim sürecinde gençlere burs, materyal desteği, mentorluk ve kariyer rehberliği sağlanmalıdır.

Koruma sonrası destek mekanizmaları: Kurumlar, korumadan ayrılan gençlerle iletişimini sürdürülebilir tutmalı, korumadan ayrılan gençlerin kurumlarda kalmakta olan çocuk ve gençlere deneyimlerini anlattığı buluşmalar planlanmalıdır. Koruma sonrası destekler psikososyal destek, ekonomik destek ve barınma desteği olarak çeşitlendirilmeli ve buna yönelik kaynak oluşturulmalıdır.

Korumadan ayrılan 18-30 yaş arası gençler için akran destek mekanizmaları oluşturulması önerilmektedir. Bu mekanizmalar, gençlerin birbirleriyle deneyim paylaşabileceği, sosyal destek alabileceği ve psikososyal güçlenmelerini destekleyecek alanlar olarak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri koordinasyonunda GSB Gençlik Merkezleri bünyesinde yapılandırılabilir.

5. SONSÖZ

Bu araştırma sonucunda görülmüştür ki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı öncülüğünde tüm çocuklar için Çocuk Politika Belgesi hazırlanmalı, kurumda ya da aile yanında kalan çocuklar için koruyucu ve önleyici çalışmalar başta olmak üzere çocukların korunmasına ilişkin sistematik yol haritası oluşturulmalıdır.

5.1. Amaç, Öneri ve Sorumluluk Tablosu

Alan / Tema	Ne İsteniyor / Amaç	Sorumlu / İlgili Kurumlar	Notlar / Öneriler
Bilgiye ve desteklere erişim	Tüm gençlerin sahip olduğu haklara ve mevcut desteklere kolayca ulaşabileceği dijital bir platform oluşturulması; burs, harçlık, eğitim materyali, mesleki ve ehliyet destek başvurularının takip edilebilmesi	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB), STK'lar	Platform kullanıcı dostu ve erişilebilir olmalı; başvuruların durum takibi sağlanmalı
Kurumsal standart ve denetim	Kurumlar ve koruyucu aile uygulamalarında standartlaşma; çocuk görüşlerinin denetim sürecinde öncelikli alınması; travma duyarlı yaklaşımın uygulanması	ASHB, İl Müdürlükleri, Denetim birimleri	Denetim birimleri için düzenli eğitim sağlanmalı; çocukların olayları tekrar anlatmasının önüne geçilmeli
Personel kapasitesi ve eğitim	Personelin çocuk gelişimi veya ilgili alanlardan mezun olması; sosyal hizmet uzmanı ve psikologların görevlendirilmesi; özel eğitim ihtiyacı olanlarda özel eğitim öğretmenleri; düzenli farkındalık eğitimleri ve kapsayıcı davranış programları	ASHB	Personelin psikolojik sağlık durumu da düzenli izlenmeli ve desteklenmeli
Kapsayıcı ve erişilebilir ortam	Engelli çocuklar için fiziksel erişim düzenlemeleri; yabancı uyruklu çocuklar için tercüman desteği; farklı kimliklerden gençler için güvenli alanlar	ASHB, GSB, STK'lar	Sosyal ve akademik etkinlikler erişilebilir olmalı; kültürel uyum programları sağlanmalı

Psikososyal destek ve güvenli alan	Düzenli psikolojik destek mekanizmaları kurulması; zorbalık, ayrımcılık ve istismar riskine karşı güvenli başvuru süreçleri	ASHB, STK'lar	Nefes egzersizi, fiziksel aktivite ve duygusal dışavurum atölyeleri uygulanmalı; travma duyarlı rehberlik programları geliştirilmeli
Sosyal destek ve iletişim	Akran destek programları, grup terapileri, sosyal beceri atölyeleri oluşturulması; aile ile iletişimi sınırlı gençler için destek mekanizmaları	ASHB, GSB STK'lar	Koruma altından ayrılan gençlerle düzenli iletişim ve takip sağlanmalı; SED ve diğer desteklere erişim izlenmeli
Eğitim ve bireysel yaşama geçiş desteği	Üniversite ve mesleki eğitim süreçleri için materyal, burs, teknoloji ve mentorluk desteği sağlanması; kişiselleştirilmiş eğitim planları hazırlanması; sık okul değiştiren veya ara verenler için esnek ders/telafi programları	ASHB, MEB, GSB, STK'lar	Kurum-okul iletişimi güçlendirilmeli; rehberlik ve akademik danışmanlık sağlanmalı; mezuniyet sonrası barınma ve sosyal destek imkânları sunulmalı
Koruma sonrası destek mekanizmaları	Korumadan ayrılan gençlerin psikososyal ve ekonomik olarak desteklenmesi	ASHB, GSB, STK'lar	Koruma sonrası destekler psikososyal destek, ekonomik destek ve barınma desteği olarak çeşitlendirilmeli ve buna yönelik kaynak oluşturulmalı, GSB ile iş birliğinde akran destek programları oluşturulmalı

Araştırmacı ve Yazarlar

- Doç. Dr. Esra KILIÇ CEYHAN, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı
- Rumeysa BOZDEMİR, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, Genel Koordinatör

Araştırma ve Proje Ekibi:

- Belinay GEP, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans Bölümü Öğrencisi
- Elif Gökçe KAZANCIOĞLU, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, YK Başkanı
- Emre ERDURAN, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, YK Başkan Yardımcısı
- Fulya AY, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans Bölümü Öğrencisi
- Hakan AYDIN, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, Üye
- Hawva Nur KESKİN, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans Bölümü Öğrencisi
- Hawva ASLAN, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans Bölümü Öğrencisi
- Kübra Nur AYRANCIOĞLU, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, İdari İşler Sorumlusu&SHU
- Melike SARI, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, Kaynak Geliştirme Sorumlusu&Psikolog
- Rumeysa ACAR, TOBB Üniversitesi Psikoloji Lisans Bölümü Öğrencisi
- Şeyma FİDAN PALABIYIK, Psikolog
- Zeynep Ezgi AKPINAR, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans Bölümü Öğrencisi

Avrupa Birliğı tarafından
eř-finanse edilmektedir

HAYAT SENDE HER ADIMDA ÇOCUK VE GENÇLERİN YANINDA!

Tasarım: Rümeysa Acar

İLETİşİM

Kızılay Mah. Necatibey Cad. No: 27/11
ankaya / Kızılay / ANKARA / TÜRKİYE

+90 312 229 44 46 | 0552 159 50 56

bilgi@hayatsende.org

www.hayatsende.org | @hayatsendeorg

Accountability for Children
Advocacy for Rights
Çocuklar için Hesap Verebilirlik
Haklar için Savunuculuk

